

## РЕГІОНАЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗАЦІЙ СФЕРИ ІНЖИНІРИНГУ З ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

### REGIONAL INFLUENCE OF INVESTMENT'S ACTIVITIES OF SUBJECTS OF ECONOMIC ACTIVITY ON THE ORGANIZATIONS THE SFERE OF ENGINEERING

Розглянуто вплив на регіональну концентрацію організацій сфери інжинірингу в Україні обсягів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, а також науково-технічної та інноваційної інфраструктури. Сила відповідного впливу визначалася методом оцінки відхилення регіональної структури показників, що характеризують інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання, а також діяльність організацій сфери інжинірингу та наукових організацій. Обґрунтовано доцільність розгляду гіпотези, що однією з причин регіональної концентрації чинників діяльності організацій сфери інжинірингу є відповідна інвестиційна діяльність, а також науково-технічна та інноваційна інфраструктура. Однак жодну із цих причин не можна визначити як вирішальну. Наявність практики знаходження замовників проектно-кошторисної документації та організацій сфери інжинірингу в різних регіонах свідчить про відсутність суттєвих бар'єрів у міжрегіональній взаємодії цих суб'єктів інвестиційної діяльності.

**Ключові слова:** організації сфери інжинірингу, інвестиції, наукові організації, науково-технічна та інноваційна інфраструктура, проект, проектно-кошторисна документація.

*Рассмотрено влияние на региональную концентрацию организаций сферы инжини-*

*ринга в Украине объемов инвестиционной деятельности субъектов хозяйствования, а также научно-технической и инновационной инфраструктуры. Сила соответствующего воздействия определялась методом оценки отклонения региональной структуры показателей, характеризующих инвестиционную деятельность субъектов хозяйствования, а также деятельность организаций сферы инжиниринга. Обоснована целесообразность рассмотрения гипотезы, что одной из причин региональной концентрации факторов деятельности организаций сферы инжиниринга является соответствующая инвестиционная деятельность предприятий, а также научно-техническая и инновационная инфраструктура. Однако ни одну из этих причин нельзя определить в качестве решающей. Наличие практики нахождения заказчиков проектно-сметной документации и организаций сферы инжиниринга в различных регионах страны свидетельствует об отсутствии существенных барьеров в межрегиональном взаимодействии этих субъектов инвестиционной деятельности.*

**Ключевые слова:** организации сферы инжиниринга, инвестиции, научные организации, научно-техническая и инновационная инфраструктура, проект, проектно-сметная документация.

УДК 332.1

**Моргачов І.В.**

к.е.н., доцент кафедри публічного управління, менеджменту та маркетингу Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

*The purpose of the work is to clarify the impact of volumes of investment activity of business entities as a reason for the regional concentration of organizations of the sphere of engineering in Ukraine. Engineering organizations are part of the innovation and investment infrastructure, and therefore play a significant role in investment activities. Since there is a link the implementation of projects with organizations of the sphere of engineering, one can consider the hypothesis that one of the reasons for the regional concentration of investigated economic entities may be the volume of investment activity of industrial enterprises. Such a connections can be quantified. The main results of the study were obtained on the basis of the author's method of comparing the regional structure of the main indicators of activity of the organizations of the sphere of engineering and investments of business entities in Ukraine. According to this method, under conditions of insignificant difference of the corresponding structure, assumptions about the influence and interrelationship of the studied indicators are made. In our study, as the reason, we consider the volumes of investment activity of business entities in Ukraine, and as a consequence, the main indicators of activity of the organizations of the sphere of engineering in the country. The statistics were obtained from the State Statistics Service of Ukraine according to the author's requests. The influence on the regional concentration of organizations in the field of engineering the volume of investment activity of business entities, as well as the impact of scientific and technical and innovation infrastructure are considered. The expediency of considering the hypothesis is substantiated that one of the reasons for the regional concentration of factors of activity of the organizations of the sphere of engineering is the corresponding investment activity, as well as the scientific-technical and innovation infrastructure. However, none of these causes can be determined as decisive. The presence of customers of design estimates and engineering organizations in different regions of Ukraine shows that there are no significant barriers to interregional interaction between these.*

**Key words:** organizations of the Sphere of Engineering, Investments, Scientific Organizations, Scientific and Technical and Innovation Infrastructure, Project, Project Estimate Documentation.

**Постановка проблеми.** Основою розвитку як національного господарства, так і окремих регіонів є реалізація інноваційно-інвестиційних проектів. Усі інноваційні проекти є інвестиційними, тому обсяги інвестицій є одним з опосередкованих критеріїв інноваційної діяльності.

Суттєву роль в інвестиційній діяльності відіграють організації сфери інжинірингу, які є частиною інноваційно-інвестиційної інфраструктури. Регіональні організації сфери інжинірингу безпосередньо беруть участь у реалізації регіональних і національних інноваційно-інвестиційних проектів

як виконавці проектно-кошторисної документації, яка визначає якість проектних рішень. Проектно-кошторисна документація в сучасних умовах є обов'язковою умовою реконструкції, будівництва та модернізації будь-якого об'єкта.

На протязі тривалого часу організації сфери інжинірингу України та їхні ресурси (вирішальним з яких є персонал) концентрувалися в певних регіонах країни. Актуальними є дослідження причин концентрації цих організацій в тих чи інших регіонах. Оскільки існує зв'язок між реалізацією проектів та організаціями сфери інжинірингу, то однією

з причин регіональної концентрації досліджуваних суб'єктів господарювання можуть бути обсяги інвестиційної діяльності промислових підприємств. Такий зв'язок можна визначити кількісно.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** за напрямом [1–9] дає змогу визначити наявність суттєвих розробок тематики інноваційної та науково-технічної діяльності, а також щодо інжинірингових послуг. На жаль, у межах цих напрямів питання регіональної концентрації організацій сфери інжинірингу часто залишаються поза увагою науковців.

У роботі [1] зазначалося, що необхідною є активізація інноваційної діяльності в регіонах через створення об'єктів інноваційної інфраструктури, що створить умови для кооперації між університетами, науковими організаціями, підприємствами фінансового та реального секторів економіки і громадськими організаціями. У роботі [10] автором вже здійснювалися дослідження особливостей регіонального розвитку організацій сфери інжинірингу за період 2000–2007 рр., у результаті чого

була виявлена тенденція концентрації ресурсів цих організацій в м. Києві та інших великих містах та промислово-розвинених регіонах.

У дослідженні ми зупинимося на гіпотезі, що основними причинами регіональної концентрації чинників діяльності організацій сфери інжинірингу в Україні є, по-перше, обсяги інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, а по-друге, науково-технічна та інноваційна інфраструктура, що мають майже однакове, однак не вирішальне значення для відповідної концентрації.

**Постановка завдання.** Метою роботи є уточнення впливу обсягів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання як причини регіональної концентрації організацій сфери інжинірингу.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Основними замовниками робіт організацій сфери інжинірингу є промислові підприємства та інші суб'єкти, які управляють процесами будівництва та реконструкції в регіонах. Якщо розглядати обсяги інвестиційної діяльності промислових підпри-

Таблиця 1

**Середня структура основних показників організацій сфери інжинірингу та капітальних інвестицій за регіонами протягом 2014 – 2017 рр.**

Регіон	Значення структури за регіонами, %			
	обсягів капітальних інвестицій	кількості організацій сфери інжинірингу	чисельності працівників організацій сфери інжинірингу	обсягів виконання робіт організацій сфери інжинірингу
<b>Україна</b>	<b>100,00</b>	<b>100,00</b>	<b>100,00</b>	<b>100,00</b>
Вінницька область	2,6	2,61	2,05	1,01
Волинська область	1,6	1,70	1,08	0,24
<b>Дніпропетровська область</b>	<b>9,6</b>	<b>7,08</b>	<b>7,73</b>	<b>4,44</b>
Донецька область	3,9	3,28	4,05	5,48
Житомирська область	1,7	2,23	1,50	0,37
Закарпатська область	1,3	2,05	1,02	0,27
Запорізька область	3,5	3,94	3,06	1,28
Івано-Франківська область	2,2	2,98	1,69	2,63
<b>Київська область</b>	<b>7,7</b>	<b>6,07</b>	<b>2,85</b>	<b>4,27</b>
Кіровоградська область	1,6	1,20	0,84	0,27
Луганська область	0,7	1,16	3,37	2,90
<b>Львівська область</b>	<b>5,4</b>	<b>6,05</b>	<b>6,07</b>	<b>2,74</b>
Миколаївська область	2,5	2,36	1,82	1,09
<b>Одеська область</b>	<b>5,0</b>	<b>5,57</b>	<b>4,49</b>	<b>4,19</b>
Полтавська область	3,5	3,20	2,57	2,98
Рівненська область	1,4	2,42	1,34	0,33
Сумська область	1,6	2,00	1,69	0,76
Тернопільська область	1,6	1,52	0,99	0,29
<b>Харківська область</b>	<b>4,3</b>	<b>7,05</b>	<b>10,14</b>	<b>6,53</b>
Херсонська область	1,6	1,36	1,03	0,29
Хмельницька область	2,3	2,37	1,37	0,47
Черкаська область	1,8	2,39	1,59	0,55
Чернівецька область	0,7	1,26	0,63	0,13
Чернігівська область	1,6	1,85	1,03	0,36
<b>м. Київ</b>	<b>30,3</b>	<b>26,29</b>	<b>36,01</b>	<b>56,12</b>

Примітка: структура капітальних інвестицій наведена за даними [12], структура показників організацій сфери інжинірингу – згідно з відповідями Державної служби статистики України на запити.

емств та інших суб'єктів господарювання як основний чинник регіональної концентрації організацій сфери інжинірингу, то структура розподілу кількості останніх, їхніх ресурсів, а також обсягів реалізації робіт за регіонами має відповідати структурі розподілу капітальних інвестицій за регіонами.

Середня структура обсягів капітальних інвестицій суб'єктів господарювання та основних показників діяльності організацій сфери інжинірингу за регіонами наведена в табл. 1.

Розгляд наведеної таблиці дає змогу визнати певну відповідність регіональної структури показників організацій сфери інжинірингу регіональній структурі капітальних інвестицій суб'єктів господарювання.

Структура кількості організацій сфери інжинірингу за регіонами не має пріоритетного значення порівняно зі структурою їхніх працівників, оскільки саме останні є вирішальним «чинником виробництва» проектно-кошторисної документації та проектних рішень. Однак перший показник може використовуватися як критерій для порівняння. Наприклад, якщо структура кількості досліджува-

них організацій за регіонами в більшому ступені відповідає структурі розподілу капітальних інвестицій за регіонами, ніж структура їхніх працівників та обсягів реалізації робіт, то можна констатувати відсутність закономірності вирішальної залежності регіональної концентрації організації сфери інжинірингу від регіональної структури капітальних інвестицій.

Рівні відповідності структури за показниками у цьому разі визначалися шляхом візуального аналізу даних табл. 1. Однак для підтвердження гіпотези можна використати об'єктивні математичні методи порівняння структури показників за регіонами, що викладені в [11]. Цей метод передбачає визначення за модулем різниці кожної питомої ваги в структурі розподілу за регіонами чинника та результату його впливу. Якщо відповідна різниця є мінімальною, то між досліджуваними чинниками існує певний зв'язок. Результати використання методу щодо показників досліджуваних організацій наведено в табл. 2.

Як бачимо з наведеної таблиці, регіональна структура розподілу обсягу реалізації робіт орга-

Таблиця 2

**Відхилення за модулем між значенням середньої питомої ваги капітальних інвестицій суб'єктів господарювання за регіонами від середньої питомої ваги за регіонами основних показників організацій сфери інжинірингу**

Регіон	Відхилення питомої ваги за модулем, %		
	за чинником кількості організацій	за чинником чисельності працівників	за чинником обсягів виконання робіт
<b>Україна</b>	<b>19,87</b>	<b>30,25</b>	<b>64,53</b>
Вінницька область	0,01	0,55	1,59
Волинська область	0,1	0,52	1,36
<b>Дніпропетровська область</b>	<b>2,52</b>	<b>1,87</b>	<b>5,16</b>
Донецька область	0,62	0,15	1,58
Житомирська область	0,53	0,2	1,33
Закарпатська область	0,75	0,28	1,03
Запорізька область	0,44	0,44	2,22
Івано-Франківська область	0,78	0,51	0,43
<b>Київська область</b>	<b>1,63</b>	<b>4,85</b>	<b>3,43</b>
Кіровоградська область	0,4	0,76	1,33
Луганська область	0,46	2,67	2,2
<b>Львівська область</b>	<b>0,65</b>	<b>0,67</b>	<b>2,66</b>
Миколаївська область	0,14	0,68	1,41
<b>Одеська область</b>	<b>0,57</b>	<b>0,51</b>	<b>0,81</b>
Полтавська область	0,3	0,93	0,52
Рівненська область	1,02	0,06	1,07
Сумська область	0,4	0,09	0,84
Тернопільська область	0,08	0,61	1,31
<b>Харківська область</b>	<b>2,75</b>	<b>5,84</b>	<b>2,23</b>
Херсонська область	0,24	0,57	1,31
Хмельницька область	0,07	0,93	1,83
Черкаська область	0,59	0,21	1,25
Чернівецька область	0,56	0,07	0,57
Чернігівська область	0,25	0,57	1,24
<b>м. Київ</b>	<b>4,01</b>	<b>5,71</b>	<b>25,82</b>

нізації сфери інжинірингу майже не відповідає структурі капітальних інвестицій за регіонами. У більшому ступені відповідність має місце за регіональною структурою кількості відповідних організацій та чисельності їхніх працівників.

Оскільки на першому місці за рівнем впливу обсягів інвестиційної діяльності є саме кількість організацій сфери інжинірингу, а не чисельність їхніх працівників та грошових обсягів виконання робіт, то відповідний чинник ми не станемо виділяти як вирішальний. Однак сумарне відхилення регіональної структури обсягів капітальних інвестицій від регіональної структури чисельності працівників організацій сфери інжинірингу відносно не є значним. Тому вплив інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання на регіональну концентрацію організацій сфери інжинірингу в Україні все ж можна констатувати, однак така причина не є основною.

Якщо досліджуваний чинник не є визначальним, то мають бути інші (або інші), які, власне, й є основними або рівнозначними за впливом. Як інші чинники регіональної концентрації ми оцінюємо також науково-технічну та інноваційну інфраструктуру. Основою такої інфраструктури становлять

наукові організації. Середня структура основних показників діяльності наукових організацій за регіонами наведена в табл. 3.

Дані табл. 3 ми будемо розглядати як причини, а табл. 1 – як результати (регіональна структура показників організацій сфери інжинірингу).

Використання методу порівняння структури показників за регіонами дає змогу констатувати деяку відповідність регіональної структури деяких показників наукових організацій з регіональною структурою показників організацій сфери інжинірингу (табл. 4).

Згідно з даними табл. 4, рівень зв'язку за ступенем убування такий:

1) кількість організацій сфери інжинірингу та чисельність працівників, які були задіяні в наукових дослідженнях і розробках (наукових організацій);

2) кількість організацій сфери інжинірингу та кількість організацій, які здійснювали наукові дослідження і розробки;

3) чисельність персоналу організацій сфери інжинірингу та чисельність працівників, які були задіяні в наукових дослідженнях і розробках (наукових організацій).

Таблиця 3

**Середня структура основних показників наукових організацій за регіонами протягом 2014–2017 рр.**

Регіон	Значення середньої структури за регіонами, %		
	кількості організацій, які здійснювали наукові дослідження і розробки	чисельності працівників, які були задіяні в наукових дослідженнях і розробках	грошових обсягів виконання робіт наукових організацій
<b>Україна</b>	<b>100,00</b>	<b>100,00</b>	<b>100,00</b>
Вінницька область	2,09	0,69	0,33
Волинська область	1,00	0,30	0,12
<b>Дніпропетровська область</b>	<b>5,84</b>	<b>9,69</b>	<b>11,91</b>
Донецька область	1,82	0,24	1,85
Житомирська область	0,93	0,41	0,18
Закарпатська область	0,93	0,64	0,31
Запорізька область	2,99	4,38	4,42
Івано-Франківська область	1,78	0,58	0,34
<b>Київська область</b>	<b>2,88</b>	<b>1,89</b>	<b>1,72</b>
Кіровоградська область	1,54	0,51	0,40
Луганська область	1,58	0,37	0,42
<b>Львівська область</b>	<b>7,42</b>	<b>4,86</b>	<b>2,57</b>
Миколаївська область	2,61	2,30	3,02
<b>Одеська область</b>	<b>4,94</b>	<b>3,32</b>	<b>1,93</b>
Полтавська область	2,16	1,29	0,50
Рівненська область	1,17	0,37	0,10
Сумська область	1,61	2,56	1,14
Тернопільська область	1,27	0,39	0,10
<b>Харківська область</b>	<b>16,30</b>	<b>16,29</b>	<b>18,28</b>
Херсонська область	1,96	0,74	0,36
Хмельницька область	0,82	0,37	0,13
Черкаська область	2,06	0,77	0,69
Чернівецька область	1,96	0,86	0,47
Чернігівська область	1,51	0,74	0,39
<b>м. Київ</b>	<b>30,83</b>	<b>45,45</b>	<b>48,30</b>

**Відхилення за модулем між регіональною структурою основних показників організацій сфери інжинірингу та регіональною структурою основних показників наукових організацій**

Регіон	Відхилення питомої ваги за модулем, %								
	чинник – кількість організацій, які здійснювали наукові дослідження і розробки			чинник – чисельність працівників, які були задіяні в наукових дослідженнях і розробках			чинник – грошові обсяги виконання робіт наукових організацій		
	КОСІ	ЧПОСІ	ОРПОСІ	КОСІ	ЧПОСІ	ОРПОСІ	КОСІ	ЧПОСІ	ОРПОСІ
<b>Україна</b>	<b>34,94</b>	<b>45,55</b>	<b>78,45</b>	<b>26,22</b>	<b>40,88</b>	<b>54,35</b>	<b>66,62</b>	<b>51,68</b>	<b>50,85</b>
Вінницька область	0,52	1,92	2,29	0,04	1,36	1,72	1,09	0,32	0,68
Волинська область	0,71	1,40	1,58	0,08	0,78	0,95	0,75	0,05	0,12
Дніпропетровська область	1,25	2,60	4,83	1,90	1,96	4,18	1,40	5,25	7,47
Донецька область	1,47	3,05	1,43	2,23	3,81	2,20	3,66	5,24	3,62
Житомирська область	1,30	1,83	2,05	0,57	1,09	1,31	0,55	0,03	0,19
Закарпатська область	1,12	1,41	1,74	0,09	0,37	0,71	0,66	0,37	0,04
Запорізька область	0,95	0,44	0,49	0,07	1,32	1,37	1,70	3,10	3,14
Івано-Франківська область	1,19	2,40	2,63	0,10	1,11	1,34	0,85	2,06	2,29
Київська область	3,19	4,18	4,36	0,03	0,96	1,13	1,38	2,37	2,55
Кіровоградська область	0,34	0,69	0,80	0,71	0,32	0,43	1,27	0,24	0,13
Луганська область	0,42	0,78	0,74	1,79	2,99	2,95	1,32	2,52	2,48
Львівська область	1,36	1,20	3,48	1,35	1,21	3,50	4,67	2,11	0,17
Миколаївська область	0,25	0,06	0,66	0,79	0,48	1,20	1,52	1,21	1,92
Одеська область	0,63	2,25	3,64	0,46	1,17	2,56	0,75	0,87	2,26
Полтавська область	1,03	1,90	2,69	0,41	1,28	2,07	0,81	1,68	2,47
Рівненська область	1,26	2,06	2,32	0,17	0,97	1,24	0,84	0,04	0,23
Сумська область	0,38	0,56	0,85	0,08	0,87	0,55	0,85	1,80	0,38
Тернопільська область	0,25	1,14	1,43	0,28	0,61	0,90	0,98	0,10	0,19
Харківська область	9,26	-9,24	11,23	6,16	6,15	8,14	9,77	9,76	11,75
Херсонська область	0,60	0,62	1,00	0,93	0,29	0,67	1,67	0,45	0,07
Хмельницька область	1,54	2,00	2,24	0,54	1,00	1,24	0,35	0,11	0,34
Черкаська область	0,33	1,61	1,69	0,47	0,82	0,90	1,51	0,22	0,15
Чернівецька область	0,70	0,40	0,78	1,32	0,22	0,16	1,82	0,72	0,34
Чернігівська область	0,34	1,11	1,46	0,48	0,29	0,64	1,15	0,38	0,03
м. Київ	4,54	19,16	22,01	5,19	9,44	12,29	25,29	10,67	7,82

У таблиці прийнято позначення:

КОСІ – кількість організацій сфери інжинірингу;

ЧПОСІ – чисельність персоналу організацій сфери інжинірингу;

ОРПОСІ – обсяг реалізації робіт організації сфери інжинірингу.

За іншими чинниками регіональний зв'язок майже відсутній.

Регіональна структура між досліджуваними показниками певною мірою аналогічна. Отже, можна розглядати доцільність гіпотези впливу на два види організацій однакових причин. Якщо в процесі регіонального розміщення і концентрації наукових організацій важливу роль відіграє науково-технічна та інноваційна інфраструктура в країні, частиною якої є й самі наукові організації, то ця ж інфраструктура впливає і на регіональну концентрацію основних чинників діяльності організацій сфери інжинірингу.

Порівняння результатів, що подані у табл. 2 та 4, дає змогу визначити, що рівень зв'язку обсягів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання

кількісно перевищує рівень регіонального зв'язку з показниками наукових організацій. Тобто обсяги інвестиційної діяльності перевищують силу впливу чинника регіональної концентрації науково-технічної та інноваційної інфраструктури на регіональну концентрацію організацій сфери інжинірингу.

Слід брати також до уваги, що значна частина регіональних інноваційних проектів реалізується за участю досліджуваних організацій, що розташовані в інших регіонах. Наявність такої практики свідчить про відсутність суттєвих бар'єрів міжрегіональної взаємодії виконавців та замовників проектно-кошторисної документації.

**Висновки з проведеного дослідження.** За допомогою метода аналізу відхилень структури показників за регіонами обґрунтовано доціль-

ність розгляду гіпотези, що однією з причин регіональної концентрації чинників діяльності організацій сфери інжинірингу в Україні є інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання, а також науково-технічна та інноваційна інфраструктура. Однак жодну із цих причин не можна визначити як вирішальну. Наявність практики знаходження замовників проектно-кошторисної документації та організацій сфери інжинірингу в різних регіонах свідчить про відсутність суттєвих бар'єрів у між-регіональній взаємодії цих суб'єктів інвестиційної діяльності.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голомб В.В. Аналіз сучасного стану та проблем розвитку інноваційної діяльності у Запорізькому регіоні. *Економіка та управління національним господарством*. 2017. № 11. С. 72–76.
2. Манаєнко І.М., Кондратюк А.А. Розвиток міжнародного інжинірингу: світові тенденції та вітчизняні реалії, *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2017. № 11. С. 207–211.
3. Чубатюк Ю.В., Некіпелова І.В. Проблеми та перспективи розвитку інжинірингу в Україні. *Економічний простір*. 2010. № 11. С. 29–35.
4. Ситник О.Б. Досвід інжинірингової діяльності в сучасному економічному просторі. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2013. № 4(24). С. 104–116.
5. Городинська Н.А. Чинники формування та розвитку інжинірингової діяльності машинобудівельних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2013. № 763. С. 9–16.
6. Валентюк І., Сухенко В., Сич Н. Інституційне забезпечення розвитку територій України. *Вісник Національної академії державного управління*. 2009. № 4. С. 119 – 130.
7. Димченко О.В., Димченко В.В., Шевчук В.В. Специфіка управління інноваційним розвитком в контексті просторово-мережної взаємозалежності. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2009. № 2(6). С. 46–56.
8. Семененко І.М. Забезпечення сталого розвитку регіону: інституційні засади та трансформація цільового управління підприємствами : монографія. Сєвєродонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2017. 370 с.
9. Овчаренко Є.І., Моргачов І.В., Держак Н.О. Передумови державного регулювання високотехнологічної самозайнятості населення. *International economic relations and prospects for national development: contemporary challenges and solutions : monograph / under the editorship of Prof. M.I. Fleychuk and other*. Daugavpils : Daugava Print, 2018. Part III. С. 299–315. ISBN 978-9934-19-522-8.
10. Моргачов І.В. Особливості регіонального розвитку організацій сфери інжинірингу України. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2009. № 12(142). Т. 2. С. 203–208.
11. Моргачов І.В. Методичні основи аналізу розвитку науково-технічних систем. *Прометей*. 2012. № 1(37). С. 174–179.
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.02.2019).